

KULÖNÖS GYEREKIÁTEK

Ha nem volt odahaza az édesapjuk, a két fiú — a kilencéves Gyurka és a hétesztendős Ferkó — nem egyszer hallotta édesanyjuktól, hogy töppedt, eltehetetlenedett öregapjuk hol emiatt van útjában, hol amiatt. Baj volt, ha délutánoként leült a konyhaasztalhoz, baj, ha télidőn, fázós térdét melendetőn, a tűzhely közelébe húzódott, baj, ha letelepedett a fekhelyéül szolgáló pamlagra, és rogygánt lábára támaszkodva, belerévedt a semmibe, baj, ha munkája közben megkérdezte a menyét, hogy hová tette ócska, drótkeretes szemüvegét, mert el szeretne volna olvasni az újságot. Mindig lába alatt, útjában volt. Hol a konyha reggeli kitakarításában, hol az ebédfőzés előkészítésében, hol lábasforgató, kavargató tevékenységében, hol az éléskamrába való ki-beszaladgálásában. A szűk konyhában — mint mondta — alig lehetett tőle mozogni. Hogy miért is vette magukhoz a férje, miért nem kísérte meg bejuttatni egy szegényházba? Miért is él még az olyan öregember, aki már nem való semmire, aki csak nyúge övéinek? — szaladt ki olykor gyermekei füle hallatára a száján, valamelyik nőrokona előtt, amit fiai akaratlanul megjegyeztek, mert anyjuk bizonyára tudja, mit beszél. Emiatt mindig tartózkodóak maradtak öregapjuk iránt. Igaz, hogy idegenkedésüket érezve, ő sem igyekezett hozzájuk közelebb kerülni, s magát megkedveltetni.

De hát hová is mehetett volna télidőben, mikor a két keskeny, kitakarított szobába délelőttöként nem léphetett be, nehogy valami piszkot vigyen be a talpán. Odakünn sem ténfereggetett, mert még meg talált volna hűlni, s menyé ápolására szorulva, váltig hallgathatta volna lamentálását.

Aztán hol is járkálhatott volna, mikor a latyakos télidőben a két magában álldogáló emeletes munkásház környéke, a lakók jóvoltából, valóságos szemét- és hulladékteleppé változott, melynek szortyogó sarú, nagy, négyszögű udvarát — az egyetlen, még működő szivattyús kút irányából — keskeny, sűrű, barna levű csatornák szelték keresztül, átfolyva a földpuhult gyalogjárón, és álló szennytócsát alkotva az éjjeli edények odalötyintett tartalmától undorító betonburkolatos útesten.

Azért, bármily nehezeére esett, téli délelőttöként a konyhába szorult menyé társaságába, s ott töltötte délutánjait és estéit is.

A nappali szobába csak ünnepestéken ült be, amikor hozzálépett köpcös, kövér arcú fia, vállára tette kezét, és így szólt hozzá:

— Jöjjön, édesapám, töltsse velünk az ünnepestét.

Ilyenkor visszanyerte elvesztett önbizalmát, megjött a hangja, takarékoskodó szóval bele-belekóstolt a beszélgetésbe, s unokáihoz is volt

időnként egy-egy, fejüket megsimogató jó szava, amit azok, apjuk jelenléte miatt, szégyenlősen lekapott arccal, elmotyogott válasszal viszonzottak.

Ily estéken odabenn hallgathatta végig a rádióelőadást, nem úgy, mint máskor, a konyhai pamlagon ülve, romlott hallását erőltetően.

Megtúrtságának érzése csak kitavaszkodással enyhült, amikor ki-mehetett a délre néző, betonút menti ikerház elé, hátával falához támaszkodhatott vagy szétvetett lábbal, rogyant térde közé ejtett öreg, csontpókos, kékeres kezével ott ülhetett a kopott, zöld léces vaspadon, és sorsáról megfélelkezően, óraszámra nézhette a fényesre csiszolt műúton futkosó, tovasüvítő gépkocsikat, sokszor azzal az érzéssel, hogy sodruk fölkapja és magával ragadja az elszürkült országúttorok hön vágyott messzeségébe. Olyankor nem egyszer azt kívánta, bár mindez sohasem érne véget, s így nézhetné az egymást túlzúgó, túldörömbölő járművek szüntelen, szakadatlan áramlását, mintha maga is ott ülne a vezető mellett a fülkében, anélkül, hogy valahol is megállnának, valaha is megérkeznének valahová, csak rohannának, száguldának a soha el nem fogyó, véget nem érő, egymásba torkolló országutakon.

Vagy elnézte az ikerházi udvarközből kirontó fiúkat, amint kiszaladtak az úttestre, valamelyik zúgva közeledő autó előtt átnyargaltak a túloldalra, s ott kitörő zsvivajjal, kezüket diadalmasan lengették, lobogtatták az elsurranó jármű után, annak jeléül, hogy lám, gyorsabbak voltak, megelőzték.

Unokáit többször is megpillantotta közöttük, de Gyurka, a nagyobbik, nem tartott velük, hanem várakozóan megállt a betonút szélén s veszélyt fitymáló elszántsággal, úgyszólván az utolsó pillanatban, átugrott a már-már fékezni kényszerülő, nagyokat káromkodó, öklével fenyegetőző gépkocsiveető orra előtt, pajtásait irigykedő csodálatra készítette, mert ők ugyanezt nem merték volna megtenni. Volt is tekintélye közöttük, hallgattak rá, amivel élt is alkalomadtán.

Öregapja azonban csöppet sem lelkesedett bakugrásos mutatványaiért. Attól tartva, hogy valamelyik gépkocsi előbb-utóbb elüti, rosszallóan kiabált oda. De ő hetykén, ahogy nagyobb fiúktól hallotta, visszakiabált:

— Ne tessék engemet félteni!

S a legközelebbi autó orra előtt ismét átszaladt. Öregapja most már ráhagyta, és inkább elfordította a fejét, semhogy szemtanúja legyen újabb bajkihívó nekirohanásainak.

Unokái egyébként sem törődtek vele. Nem mentek hozzá, nem szólították meg. Mintha ott sem ült volna, pajtásaik társaságában elballagtak vagy elviharoztak mellette, igazi játékerük felé vevén útjukat, a beljebb eső emeletes munkásház túloldalára, mely dimbesdombos, akácbokrokkal megtüzdelt, barlangüreges részével valóságos kincsebányája volt a mindenféle játékot kitaláló gyermeki teremtő képzetnek.

Ő sem hívta őket magához, tudta, hogy hiába tenné. Mert mindaz, amit anyuktól hallottak vele kapcsolatban, eltávolította, elidegenítette őket.

Már nem fájt, hogy így van; hogy vannak unokái, s még sincsenek, hogy elvesztette őket, mielőtt övéi lettek volna, beletörődött a megváltoztathatatlanba, magának való lett, s legfeljebb azzal a néhány idősebb emberrel melegegett össze, akik nem tudván idejükkel mit kezdeni, társaságcsináló szándékkal melléje telepedtek.

A tavaszi napoknak ebbe a padra ültető és elnézelődő egyformaságába egy temetés közbejött kevert kizökkentő változatosságot. Az udvarban ugyanis meghalt Balázné, egy munkásnő betegeskedő anyósa. Minthogy az ikerházakban régóta nem történt ilyesmi, a temetés esemény- és látványosságzámba ment. Annál is inkább, mert az elhunytat katolikus pap és kántor búcsúztatta. Balazsék ugyanis templombajárók voltak.

A nők és nagyobb gyermekek kiálltak a földszinti és emeleti folyosókra, s onnan nézték a gyászszertartást.

A férfiakat mindez kevésbé érdekelte. Meghalt, hát meghalt — mondogatták egykedvűen. — Aki él, minek foglalkozzék vele? Elég lesz akkor, ha majd övéikre kerül a sor.

Az öregember csak a házsarokról vetett oda egy-egy pillantást. Azután visszaballagott a padhoz, és leült a távolba nézve.

Gyurka és Ferkó, pusztá kíváncsiságból, odaállt szép termetű, mandulaszemű anyjuk mellé, s úgy figyelte a gyászszertartást. Maga a halál, mint a gyermekeket általában, érzelmileg és hangulatilag nem érintette őket. Csupán a komor, fekete, aranybetűs koporsó rögződött emlékezetükbe. Meg amikor, magasba ívelően, fölhangzott a szokatlan, először hallott fájdalmas búcsúztató:

*Ments meg, Uram, minket az örök haláltól,
Ama rettenetes napon . . .*

Gyurka a temetéssel nem foglalkozott volna többet, ha a rákövetkező vasárnap, kora délelőtt, nem toppan be hozzájuk anyjuk nehez, szőke kontyos unokahúga.

Öregapó szokása szerint akkor már künn üldögélt a zöld padon, Gyurka pedig öccsével, a reggelihez kapott vajjas kenyeret majszolva, kitért ablakuk alatt, a fal tövében csücsült.

Anyjuk először feketekávéfőzött maguknak, majd, mivel bizalmas kettesben lehetett hasonló gondolkozású unokahúgával, előhozakodott öregapóval, hogy így, meg úgy, milyen jó Baláznénak, mert meghalt az anyósa, s nincs vele többé gondja.

— Mikor fogom én ezt megérni? — sóhajtott föl.

S mindenben vele egyetértő unokahúgával tovább beszéltek öregapóról.

A két fiú némán hallgatta, de szavaik igazi értelmét csak Gyurka fogta föl, anélkül, hogy közölte volna öccsével.

Később fölállt, s mintha valami tervet forgatna magában, töprengően pár lépést tett, majd visszafordult Ferkóhoz:

— Gyere!

S lecsapott fejfel, nyomában öccsével, elindult a szemközti bokortaréjos dombor felé, melynek sárga földes oldalában kisebb-nagyobb

kivájt, barlangszerű üregek sorakoztak. Ezekbe hordták össze a két ház végére kidobált s nekik megtetsző mindenféle kiselejtezett holmit, hogy eljátszanak velük.

A barlangsor most jórészt üresen tátongott, csupán néhány nyílása volt téglával vagy nagyobb kődarabbal betámasztva.

Gyurka odament az egyikhez, lehajolt, elhengerítette előle a követ, benyúlt, s egy piszkos tekebábot húzott ki, melynek gömb alakú végét valaki emberfej formájúra faragta ki, s hogy szemöldöke és bajusza is legyen, valami szőrfélét ragasztott rá.

— Mit akarsz vele? — kérdezte öccse.

— Majd meglátod — válaszolta ő sokat sejtetően, várakozását még jobban fölszigázva.

S mint akinek kész terve van, hátraballagott fáskamrájukhoz, ott matatott egy ideig, azután egyik kezében egy rövidebb deszkalappal, a másikban pedig valami kifakult fekete ronggyal, visszatért. Majd leguggolt, a tekebábot a deszkadarab közepére fektette, és zsebéből előhúzott madzaggal odakötötte. Utána fölállt, és odaszólt öccséhez:

— Menj, és hozd el a kisebbik ásót.

Ferkó engedelmesen megfordult, lábát kapkodva elsietett, s nemsokára már hozta is.

Gyurka most alkalmas helyet keresőn széjjelnézett, s egy sima, gazmentes földdarabkán elkezdett ásni. Amidőn a gödör elég mély volt, hepehupás alját kiegyenlítette. Utána, jobb kezében az ásóval, megállt a téglalap alakú gödör szélén, és jól sikerült művét elégedetten szemlélte.

Az emeletes ház sarka felől ekkor négy, vele egyidős fiú tűnt föl, s odaérve, kíváncsian nyújtogatta nyakát a kiásott gödör felé.

— Hát ez meg micsoda? — tudakolták.

— Sírgödör — felelte Gyurka közönyösen, nagyosan ásója nyelére támaszkodva.

— Sírgödör? — kérdezték csodálkozva. — Aztán minek?

— Hogy eltemessük öregapót — válaszolta ő ugyanolyan természetes hanghordozással.

— Miféle öregapót? — csaptak rá kérdésükkel.

— Hát a miénket.

— Hiszen öregapád ott ül a padon — mondta egyikük.

— Nem igazán gondoltam, hanem csak úgy.

— Hogyan csak úgy? — firtatták.

— Mintha őt temetnénk, s mégsem őt.

— Akkor hát kicsodát?

— Azt ott! — mutatott oda kezével a fekete ronggyal letakart, deszkadarabra kötözött tekebábra. — Helyette — tette hozzá magyarázatképpen. — Már éppen küldeni akartam értetek Ferkót.

— Miért, mi lesz a dolgunk? — vették körül a fiúk várakozástól fölszigázottan, előre örülve, hogy részt vehetnek az újfajta temetősi játékbán.

Gyurka előbb belevágta nagyosan ásóját a földbe, azután feléjük fordult:

— Te viszed, Anti, Mikivel válladon a koporsót — mondta egy tömzsi, széles képű, fekete fiúnak. — Te leszel, Jóska, a pap, te pedig, Laci, a kántor, aki, mikor kezemmel megadom a jelt, rákezesz a búcsúztatóra. Csak el tudod-e majd énekelni?

— Azt hiszem, el — válaszolta a helyes, leányos képű, szénaszőke fiú, osztályuk legjobb szólóénekes. — Mert már Rozi nenám temetésén is hallottam és megjegyeztem — tette hozzá, hogy Gyurka valahogy mást ne jelöljön ki helyette az udvarbeli fiúk közül kántornak.

— Akkor jól van. Most pedig gyertek utánam — mondta Gyurka, mire a fiúk elindultak, őt követve, a barlangüreges domboldal felé.

Ott felállította Antit és Mikit, fölemelte és vállukra tette az öregapó koporsóját jelképező, fekete ronggyal letakart tekebábos deszkát, majd odaszólt Jóskának és Lacinak:

— Most ti következtek, utánatok pedig Ferkó.

S odacsapta öccsét halottas menet zárónak.

Aztán hátralépett, s elégedetten szemlélte a fölállított sort.

— Így, most indulhattok — adta ki a rendelkezést.

Amire a csitri fiúkból rögtönzött gyászmenet, magát szerepébe beélve, ünnepélyes lassúsággal elindult a kiásott, jelképes sírgödör felé.

Ott Gyurka, ahogy egyszer televízióban látta, karja lendítésével jelt adott a búcsúztatóra.

Erre, kezdetben, akár egy szélcsennel küszködő, nehezen emelkedő sárkány, fölcsendült Laci tiszta szopránján az ismert gyászenek.

*Ments meg, Uram, minket az örök haláltól,
Ama rettenetes napon...*

Amire Gyurka magára maradt anyja a konyhában, meglepetten kapta föl fejét.

— Hát ez meg micsoda?

S abbahagyva munkáját, odasietett a nyitott ablakhoz.

— Hát ti mit csináltok ott? — kiáltotta oda.

— Öregapót temetjük! — kiáltották azok vissza nagybüszkén új játékukra.

— Megbolondultatok? Azonnal hagyjátok abba! — parancsolta.

— De miért, mikor nem csinálunk vele semmi rosszat...

— Egy szót se többet! Mars be!

Régen nem kiabált így a fiára. De ha arra gondolt, hogy a különös játékra valamelyik rosszmájú szomszédasszony is fölfigyelt, és kárörvendően fűnek-fának elmeséli... Micsoda szégyen lenne! Hátha még ha a férje fülébe jutna. Majd mondaná:

— Te nevelted őket ilyenre, mert sohasem szívelted az apámat.

Még jó, hogy nincs idehaza, és nem látta, nem hallotta.

Akkor léptek be a rájuk váró szidástól elbátortalanodva, lesütött tekintettel a fiai.

— Megbolondultatok? — förmedt reájuk. — Jobb játékot nem találtatok? Látott valaki benneteket?

— Nem tudjuk — válaszolták csendesesen. S úgy érezték, hogy a szidást nem érdemelték meg. Hiszen anyjuk is...

— Most menjetek, és hívjátok ide az öregapátokat tízórazni — mondta nekik élesen, s magában azt gondolta: mily rég nem kínálta tízóráival apósát. Akkor is falatozó férje kívánságára. — Siessetek! — szólt gyerekei után.

Nem, nem lett volna szabad fiai előtt úgy beszélnie, bármit is gondolt, bárhog is érzett. Meg — ismerte be — apósa elvégre nem tehet róla, hogy vénségére rájuk szorul, mert nincs rajtuk kívül senkije.

— Jöjjön be és üljön le — mondta neki, mikor hajlottan s a megtűrtek féltékenységével megjelent az ajtóban. — Csináltam egy kis tízórait — tette eléje a magáét.

És éledő szánakozással nézte, amint merevedni kezdő ujjaival lassan kihúzta a széket, és törődött testével leült az asztalhoz.

